

UDK 81'373.421 Humo H.
Pregledni rad
Review paper

Enisa Gološ

NEKI OBLICI SINONIMIJE U DJELU HAMZE HUME

U ovom radu analizirana je sinonimija, paradigmatički odnos koji se tiče pojedinačnih riječi jednog konteksta, tačnije, analiza je zasnovana na konkretnom materijalu iz književnog opusa Hamze Hume. I dok je u prvom dijelu rada predstavljen teorijski aspekt analize utemeljen na stavovima pojedinih lingvista o naznačenom problemu, dotle su u drugom dijelu rada dati primjeri iz ekscerpiranog korpusa koji znače konkretizaciju i sadržajno bogatstvo sinonima. Rezultati istraživanja pokazali su da sinonimija kao leksičko-semantički fenomen ima poseban značaj a može se ticati istog pojma materijalnog svijeta tipa *kafana – krčma, džamlija – odaja* i sl. Osim toga, istraživanjem se došlo do saznanja da razlika u značenju pojedinih leksema zavisi i od individualne predodžbe kao i utjecaja emocija, društvene stvarnosti ili nekih drugih semantičkih vrijednosti bitnih u samom procesu dekodiranja leksema. Istovremeno, izdvojeni primjeri sinonima predstavljaju izuzetan doprinos leksikologiji utemeljen na književnom djelu bosanskohercegovačkog pisca. Osim izdvajanja i ukazivanja na posebnosti tih leksema čije značenje je uglavnom potvrđeno u rječnicima, postoje mada u manjem broju i primjeri leksema za koje možemo reći da su plod piščevog individualnog stvaranja.

Budući da je analiza zasnovana na leksičko-semantičkom aspektu, to su izdvojene lekseme posmatrane unutar konteksta jer kontekst daje onaj smisao koji leksemu čini posebnom. I najzad, cilj rada je bio da se kroz analizu karakterističnih leksema, sinonimskih parova, stvori slika o razmjerama upotrebe tog leksičkog sloja.

Poseban akcenat je stavljen na grupisanje sinonima tipa *vrat – šija, zuriti – gledati, kudrava – kovrdžasta* (kosa), *kradom – krišom* (gledati) pri čemu je uzet u obzir i kriterij značenja i upotrebe u smislu zamjenjivosti lekseme u okviru istog konteksta, te na dokazivanje teze o

postojanju/nepostojanju pravih sinonima i uopće pojavu apsolutne sinonimije. U isto vrijeme, u radu su sinonimski parovi razvrstani i prema vrsti riječi kojoj pripadaju.

Dakle, ovim radom je objašnjeno ne samo kako funkcionira sinonimija u stvaralaštvu Hamze Hume nego i koliko je prisutna u standardnom jeziku i jeziku svakodnevne komunikacije i koji značaj ima uopće u komunikaciji.

Ključne riječi: sinonimija, paradigmatički odnosi, riječi, kontekst, komunikacija.

1. SINONIMIJA – POJAM I DEFINICIJA

Šta je sinonim, a šta sinonimija? Prema Rikardu Simeonu sinonim je „istoznačnica; riječ različita po zvuku i podrijetlu, no ista ili vrlo bliska po značenju” (Simeon 1969: 378/II), a sinonimija je leksičko-semantička pojava u kojoj se među leksemama unutar istog jezičkog sistema uspostavlja značenjski odnos istoznačnosti. U istraživanom korpusu sinonimski odnos uspostavljen između leksema očituje se, uglavnom, u tzv. sinonimskim parovima, vrlo rijetko u sinonimskim nizovima. Za dvije lekseme se može reći da su sinonimi ukoliko je moguća njihova zamjenjivost u istom kontekstu, gdje se ne mijenja ostatak konteksta, odnosno značenje iskaza ostaje nepromijenjeno. Naprimjer *domaćica* i *stopanica* – lekseme koje imaju jedno zajedničko značenje, a to je veza sa domaćinom, pa otuda i značenje 'domaćinova žena'. Ovaj sinonimski par je primjer moguće zamjenjivosti u većini konteksta bez promjene značenja. Riječ je o leksemama istog denotativnog značenja, koje pripadaju različitim varijetetima šire jezičke zajednice. Naravno, na širem području je u upotrebi leksema *domaćica*, dok je leksema *stopanica* vezana za određeno područje govora. Njen opstanak u jeziku zavisi od toga koliko je aktivna, što znači da je potrebno da poprimi novo značenje u smislu stilske funkcije ili da bude pomjerena iz aktivne leksike u sloj pasivne.

Pitanje istoznačnosti je dosta kompleksno pa se mnogi lingvisti razilaze u pogledu definiranja i klasificiranja sinonima. Jedni ističu mogućnost istog značenja dviju leksema i njihove zamjenjivosti u svim kontekstima, što znači pojavu apsolutnih sinonima (Zgusta 1991, Šipka 1998, Gortan-Premk¹ 2004, Prčić 1997) tipa *kuća i dom, murva i dud, harem i groblje, raj i dženet, pendžer i prozor*. Za ovaj tip sinonima, u literaturi se koriste i drugi nazivi: potpuni sinonimi (Samardžija 1995),

¹ Pojam sinonimije Darinka Gortan-Premk povezuje sa polisemijom, tako da su sinonimi – lekseme koje u svome semantičkom sadržaju imaju istu arhisemu i makar jednu istu semu, a mogu imati i više istih sema.

potpuna jednakost (Petrović 2005), istoznačnost (Petrović 2005, Tafra 2005, Šipka 1998) i sl. I dok su pojedini lingvisti kategorični u zastupanju stava o postojanju samo sinonima istoznačnica² (Tafra 2005), drugi postavljaju pitanje ima li apsolutnih sinonima i ako ne postoji apsolutna sinonimija, da li se kao glavni razlog nepostojanja može smatrati višeznačnost svake lekseme u jednom jeziku, gdje dolazi i do nepodudaranja u nekim od značenja (Riđanović 1998), dok treći istoznačnost smatraju pravom rijetkošću dajući prednost bliskoznačnicama čije je postojanje opravdanije i poželjnije (Šipka 1998, Petrović 2005). Paralelno su u upotrebi i drugi nazivi za bliskoznačnice: djelimični sinonimi (Samardžija 1995, Riđanović 1998), velika sličnost/bliskost, (Petrović 2005) i sl. Riječ je o leksemama koje su međusobno zamjenjive samo u nekim kontekstima. Zapravo, jedna leksema može biti zamijenjena drugom samo u određenom kontekstu, ali nikako u svim kontekstima jer onda se javljaju ozbiljne posljedice po njeno značenje. Primjera radi, za lekseme *šija* i *vrat* može se reći da su sinonimi što potvrđuje objašnjenje dato u Rečniku srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, dok Rječnik bosanskog jezika Instituta za jezik i RMS-MH ukazuju na djelimične razlike u značenju navedenih leksema. Za leksemu *šija* nude objašnjenje da je to dio tijela između glave i trupa kičmenjaka, ali i značenje stražnjeg dijela vrata, dok leksema *vrat* ima značenje dijela tijela koji spaja glavu s trupom bez upućivanja na kičmenjake, kao i objašnjenja koja govore o dijelu nekog predmeta koji spaja njegova dva dijela. Zaključuje se da leksema *šija* ima uže značenje od lekseme *vrat*. Uvidom u dio konteksta (...) *pisnu Roda pa iskrivi šiju da ga svi vide*. (GK³: 12) bolje je, uz ime lika, upotrijebiti imenicu *šija* nego imenicu *vrat*.

Slijedeći sinonimski par čine lekseme *kafana* i *krčma* koje se javljaju paralelno u korpusu. Često su međusobno zamjenjive bez narušavanja smisla konteksta. Značenje ovih riječi upućuje na istoznačnost, jer *kafana* = *kavana* = *gostionica*, a *krčma* je *kafana* i *gostionica* uz dodatno objašnjenje *nižeg reda*. Pisac je upotrebom prisvojnih pridjeva želio ukazati na različitost u smislu kvaliteta usluge i kvaliteta kahve te drugog pića koje se ispijalo u pojedinom objektu kao i posjetilaca tog objekta, pa stoji *Pred Aganovom kafanom škiljila je sijalica* (...) *Čabrić upade u kafanu* (...) *i poruči kafu*. (AČ: 15) i (...) *svako veče sakupljaju se i akšamluče u Abidovoj krčmi*. *Tamo dolaze prvi ljudi...* (AČ: 40). Primjer sinonimskog para čine

² Branka Tafra isključuje mogućnost postojanja bliskoznačnosti ili sličnoznačnosti jer su one naziv za paronimiju (Tafra 2005: 225).

³ U radu se umjesto punih naziva djela koriste skraćenice: *Grozdanin kikat* – GK, *Grad rima i ritmova* – GRiR, *Pod žrvnjem vremena* – PŽV, *Pripovetke* – P, *Zgrada na ruševinama* – ZNR, *Adem Čabrić* – AČ, *Tri svijeta* – TS i *Poema o Mostaru* – POM.

lekseme **pas i ker**, koje se često u komunikaciji u više konteksta zamjenjuju a da se pri tom ne narušava njegov smisao. Uvidom u rječnike konstatuje se djelimično razlikovanje, gdje leksema **pas** ima značenje domaća životinja srodna vuku, dok leksema **ker** znači uopće pas. Kontekst ukazuje na nijanse značenja. Tako prvi primjer ...*ovčarski pas*. (GK: 34) upućuje na psa koji uz ovčare, pastire čuva stoku, dok drugi primjer ...*vabi kerove*... (ZNR: 92) znači 'mami, primamljuje pse' uopće. Ono što je karakteristika sinonimskog para leksema pas i ker jest ravnopravna upotreba u svakodnevnoj komunikaciji, posebno u razgovornom jeziku. Istovremeno, ne može se govoriti o dominaciji jedne lekseme u odnosu na drugu bez obzira na vremensku udaljenost od istraživanog korpusa.

Postojanje sinonima u jeziku čini jezik bogatijim i elastičnijim, a izražavanje preciznijim i kreativnijim, što svakako zavisi od konteksta ili namjera komunikatora u određenoj komunikacijskoj situaciji, tako da neki lingvisti govore o više tipova sinonimije (Prčić 1997, Riđanović 1998). U zavisnosti od intenziteta, sinonimičnost se može izraziti u vidu skale (Dragičević 2007), odnosno srodnost se može iskazivati u većoj ili manjoj mjeri, što je, opet, obilježje djelimične sinonimije (Riđanović 1998). Djelimični ili relativni sinonimi (Gortan-Premk 2004) tipa **griva i kosa** u primjerima *Pogni grivu vranče!* (GRiR: 7) ...*Zlatija poravna kosu*... (ZNR: 40) upućuje na dlaku, s tim da se griva veže za domaće životinje, a kosa za čovjeka. Dakle, pitanje sinonimije je moguće posmatrati iz različitih uglova, tako da je moguća i različita podjela, odnosno svrstavanje i grupisanje, ali u literaturi preovladava podjela na **istoznačnice i bliskoznačnice** (Zgusta 1991, Petrović 2005, Samardžija 1995, Šipka 1998).

2. PRIMJERI SINONIMSKIH PAROVA

Na osnovi građe iz korpusa moguće je govoriti o dominaciji sinonimskih parova **imenica**, zatim **glagola i pridjeva**, dok je prisustvo sinonimskih parova **priloga** neznatno.

Sinonimija je karakteristična kako za **konkretne** tako i za **apstraktne imenice**. Primjeri **konkretnih imenica** su imenice tipa *koljenović i odžaković*, koje upućuju na lice iz dobra roda i iz dobre kuće, zatim imenice: *Bog i Alah, murva i dud, vlasnica i sopstvenica, bašluci i nišani, cvrčci, zrikavci i popci* i sl.

Njihovo zajedničko obilježje jest zamjenjivost u istom kontekstu bez narušavanja njegovog smisla.

2.1. IMENIČKI SINONIMI

Neki od primjera imenica u sinonimskim parovima/nizovima tipa *sepetnjača* i *krošnja* iz sintagmi *izruči sepetnjaču* (GK: 66) i *istrese krošnju* (PŽV: 6) upućuju na korpu koja je pletena od pruća i imaju istu funkciju – nošenje ratarskih usjeva, jedino se razlikuju po veličini pa se može govoriti o djelimičnoj zamjenjivosti. Ovim imenicama se može pridružiti i imenica *vrša* iz sintagme *drži vršu* (GK: 32) što znači krošnju, pa se stvara sinonimski niz. Izdvojene imenice su dovedene u vezu preko zajedničke osobine - materijala od kojega su izrađeni predmeti, a razlikuju se prema namjeni predmeta jer vrša služi za hvatanje ribe.

Slični prethodno navedenim su i primjeri tipa *toljaga* i *motka* iz sintagmi *stišćem toljagu* (GK: 71), *metnuo motku* (P: 123), što upućuje na batinu kao zajedničku odrednicu i moguću zamjenjivost u istom kontekstu, mada rječnici ističu i razliku u nijansama značenja jer je toljaga jak štap, a motka tanko drvo.

Slijede imenice *konak* i *kuća* u rečenicama *Konaci su pusti i prazni* (PŽV: 27) i *i meni bi bilo žao napustiti (...) kuću* (ZNR: 226) gdje imenica *konak* upućuje na kuću i palaču, a *kuća* na građevinski objekt za stanovanje. Imenica *krovinjara* upućuje na kolibu koja je pokrivena krovom te se dovodi u vezu sa imenicom *koliba*, koja i jest pokrivena krovom. Ukoliko se imenica *kula* iz rečenice *Kula se nakrivila* (PŽV: 32) uvrsti među imenice *konak*, *kuća*, *dom* i *palata* stvara se sinonimski niz, s tim da imenica *kula* upućuje na kamenu kuću. Analizom pojedinih imenica i dovođenjem u sinonimski odnos imenica *kuća* i *dom* iz sintagme *aginske kuće* (PŽV: 107) i *hadžijin dom* (AČ: 23), uočava se razlika u konotaciji jer jedan član ima jasnu konotativnu vrijednost dok je kod drugog člana ta vrijednost izostala. Isti odnos je prisutan i u paru *kapija* i *kapidžik* iz primjera *široke kapije* (PŽV: 107) *baštenom kapidžiku* (PŽV: 146). Iako obje riječi u paru upućuju na isto, ipak postoji razlika u nijansi značenja drugih riječi u paru za koje se, s pravom, može reći da imaju posebne konotativne boje.

Imenice *grad*, *kasaba*, *čaršija* iz rečenica *Ćuti grad* (GRiR: 16), *Kasaba se pomladila* (PŽV: 32) i *Čaršija čuči na stenama iznad Neretve* (PŽV: 151) imaju djelimična podudaranja u značenju jer grad predstavlja veliko, naseljeno mjesto u smislu administrativnog, kulturnog, trgovačkog i industrijskog centra jednog kraja, dok kasaba upućuje na manji grad, a čaršija na dio naselja gdje se razvio trg ili poslovni dio grada. Osim navedenih primjera sinonimskih parova/nizova, nezaobilazni su i slijedeći tipa *lampa* i *karbituša*, *kamen* i *stijena*, *kaduna* i *hanuma*, *car* i *kralj*, *stomak* i *trbuh*, *avlija* i *dvorište*, *vodenica* i *mlinica*, *krevet* i *ležaj*,

bičevima i *pramenovima* (kose), *šurduf* i *sepet*, *auto* i *kola*, *sova* i *jejina*, *bedevija* i *konj*, *zalogaj*, *komad* i *parče* (hljeba), *idealista* i *zanesenjak* te *bravi* i *šiljež*.

Korpus sadrži primjere sinonimskih parova različite stilske funkcije, a istog značenja, tipa *pare* i *novac*, što upućuje na novčana sredstva, određeni iznos koji služi kao sredstvo plaćanja u sintagmama *dao* i *poslednju paru* (ZNR: 49) *spustim nekoliko dinara* (ZNR: 37) ili *drum* i *put* u sintagmama *zavejava drum* (P: 22) *leva* i *šiba puteve* (P: 71) upućuje na uski dio zemlje u obliku trake koji služi za kretanje, može biti i glavni put, cesta. Zapravo, put ima šire značenje u odnosu na drum. Zatim, *konj* i *at* iz sintagmi *umoran konj* (GRiR: 20) i *belom atu* (GRiR: 18) gdje obje imenice upućuju na domaću životinju koja služi za jahanje i vuču. Prve riječi iz sinonimskog para ili niza upotrebljavaju se u razgovoru dok se druge koriste radije u pisanju ili govoru sa višim stilom. Ovo su primjeri sinonima posebnih stilova, jer se dešava pomjeranje unutar lingvističkog sistema. Upotreba spomenutih sinonima unutar istog konteksta može uzrokovati različito značenje.

U odnosu na sinonimske parove konkretnih imenica, primjeri sinonima **apstraktnih imenica** su rjeđi. Neki od primjera tipa *vriska* i *cika*, *kikot* i *smijeh*, *fjuk* i *zvižduk*, *mrak* i *tama* obilježeni su istim denotativnim značenjem općeprihvaćenim među govornicima jednog jezika. Drugi primjeri tipa *praznina* i *tjeskoba*, *topot* i *kas* (konja) *dert* i *tuga*, *buka* i *šum*, *zora* i *jutro*, *suton* i *sumrak* govore da među članovima unutar sinonimskog para/niza postoji razlika u nekom segmentu leksičkog značenja, ali navedene imenice pružaju mogućnost biranja jedne od njih, što je uvjetovano društvenim kontekstom, odnosno identifikacijom likova Humina djela.

2.2. GLAGOLSKI SINONIMI

Istraživanje korpusa rezultiralo je primjerima **glagola** koji imaju sinonimski odnos tipa *gleda* i *zuri* u rečenicama *Ivanka gleda zamišljeno niz njive* (GK: 36) i *Prozori prestrašeno u oči zure* (POM: 26), što upućuje na opažanje čulom vida, obuhvatanje pogledom, posmatranje ali i nesvjesno gledanje ili gledanje netremice što označava drugi član sinonimskog para i tako ukazuje na nijansu u značenju i nemoguću zamjenjivost sinonima u pojedinim kontekstima. Sama upotreba dovela bi do različitog značenja. I slijedeći primjer tipa *uperiti* i *upiljiti* ima djelimično podudaranje značenja jer *uperiti* znači 'usmjeriti pogled', dok *upiljiti* znači 'zagledati se netremice u koga', 'unijeti se pogledom' i sl.

Sinonimski par glagola *juriti* i *hrliti* iz rečenica *Potoci su jurili ulicama* (PŽV: 120) i *Bujica hrli put mora* (POM: 20) upućuju na brzo kretanje, pomjeranje, mada

glagol *hrliti* ima i dodatno značenje u smislu 'stremiti', 'težiti nekud' pa nije moguća zamjenjivost u nekim kontekstima bez narušavanja značenja.

Glagoli *šumi* i *hući* u rečenicama *Branica šumi i srlja niz stenje* (P: 36) i *A ispod kuće Neretva hući* (POM: 7) prema značenju datom u rječniku mogu biti zamjenjivi unutar istog konteksta bez narušavanja značenja ostatka konteksta, kao i glagoli *oboriti* i *objesiti* iz sinonimskih izraza u *Mutno se obazre oko sebe, pa i ne gledajući u kafedžiju, obori glavu preda se* (PŽV: 32) i (...) *to nije Dobri, to je Suljo Čemerđić, haramija i lopov, a vi svi kao ljudi obesili glave, pa mašete njima* (P: 104). U istu skupinu spadaju i glagoli iz para *metnuti* i *položiti*, *fijukati* i *zviždati*, *zafijukati* i *zazviždati* i dr.

Uočeno je da korpus sadrži znatan broj primjera glagolskih sinonima, kako onih koji su zamjenjivi u većini konteksta bez narušavanja značenja tako i drugih primjera gdje postoje nijanse u značenju pa bi zamjenjivost dovela do djelimičnog razilaženja i razlikovanja u samom značenju.

2.3. PRIDJEVSKI SINONIMI

U korpusu je zabilježen znatan broj primjera **pridjeva** koji se nalaze u sinonimskom odnosu uz mogućnost zamjenjivosti sinonimskog člana njegovim parnjakom u istom kontekstu, bez narušavanja njegova značenja, ili zamjenjivost samo u određenim kontekstima, jer je riječ o nijansama značenja. Primjeri tipa *kovrdžasta* i *kudrava* (kosa) u rečenicama *Imao je zlatnu kovrdžastu kosu* (PŽV: 132) i (...) *on kudrave kose i zamagljena oka, upilji se svakoj u srce*. (PŽV: 50) samo su neki od pokazatelja zamjenjivosti pridjevskog parnjaka iz sinonimskog para u istom kontekstu bez promjena u samom značenju konteksta u kojem se zamjenjuje. U istu skupinu se mogu uvrstiti i sinonimski parovi *zelene* i *zelave* (oči), *sitne* i *male* (oči), *modra* i *plava* (Neretva), *poštena* i *čestita* (djevojka) i sl., dok primjeri tipa *naherena* i *iskrivljena* (čaršija) u rečenicama *Naherena i oronula naša stara čaršija čuči na stenama iznad Neretve* (PŽV: 151) i (...) *iskrivljena čaršija kunja nemoćna kao obešena* (PŽV: 56) ili *znamenita* i *ugledna* (ličnost) ukazuju na nijanse u značenju, zamjenjivost samo u određenim kontekstima.

2.4. PRILOŽNI SINONIMI

Pored brojnih imeničkih, glagolskih i pridjevskih sinonima, korpus sadrži i rijetke primjere **priložnih** sinonima tipa *netremice* što upućuje na pogled očiju koje ne trepću

i *jednako* – bez prestanka, bez prekida gledati, a u isto vrijeme bez treptanja ili *uznemireno* i *usplahireno* (zverati) što upućuje na zbunjenost uzrokovanu određenom situacijom, zatim *kradom* i *krišom* (gledati) ili *muklo* i *nečujno* (odgovoriti) i sl. Zanimljivo je da svi primjeri priloga unutar izdvojenih sinonimskih parova imaju mogućnost zamjenjivosti unutar određenih konteksta ali u isto vrijeme svaki od članova ima i jednu nijansu u značenju, koja u zavisnosti od ostatka konteksta u kojem se pojavljuje prilog, ne daje mogućnost zamjene jer dolazi do narušavanja značenja. Jednostavno, članovi unutar sinonimskog para priloga u pojedinim kontekstima imaju šire značenje u odnosu na svoj parnjak. Dakle, kontekst utiče na djelimično razilaženje u značenju.

3. ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Analizom međuodnosa najmanje dviju leksema koje bi se mogle javiti u istom kontekstu, ukazano je na sinonimiju – paradigmatički odnos, koji se zasniva na principu istoznačnosti ili biskoiznačnosti. Istoznačnost je dosta kompleksna pa su se u literaturi mogla naći razilaženja u pogledu definiranja sinonima. Većina lingvista govori o istoznačnicama ukazujući u isto vrijeme i na bliskoiznačnost. Mogućnost odabira znači i međuisključivost, tj. odabir jedne u odnosu na ponuđenu drugu/druge lekseme. Analiza je pokazala da korpus sadrži primjere sinonimskih parova kod kojih je ta jednakost veća ali i onih kod kojih postoje nijanse razlika u značenju. Razlika se javlja u konotaciji, stilskoj funkciji i sl., a istost se javlja u denotativnom značenju.

Osim toga, istraživanje je pokazalo da različitost koju predstavljaju sinonimi unutar korpusa treba shvatiti kao bogatstvo jednog jezika jer jezik u kojemu ima više sinonima bogatiji je i elastičniji, a izražavanje je preciznije i kreativnije. Istovremeno, upotrebom određenih sinonima unutar konteksta podržava se racionalnost, a isključuje pretjeranu složenost jezika koja bi uslijedila gomilanjem sinonima.

Korpus je ponudio niz parova koji jesu bili dio književnog jezika da bi vremenom jedna leksema preuzela dominantniju ulogu u odnosu na drugu, te da ova druga ustupa mjesto prvoj povlačeći se u oblast pasivne leksike. Djela Hamze Hume sadrže mješavinu standardnog i razgovornog jezika, dijalektizama, lokalizama, žargonizama, posuđenica pa i riječi za koje se može reći da su nastale kao plod piščeva stvaranja, tipa *zelave oči* (od *zelav*) i sl., što je važno radi razumijevanja sinonimije i stavljanja leksema u sinonimski odnos. Uočena je mogućnost zamjenjivosti unutar istog

konteksta ili u više konteksta bez narušavanja značenja ostatka konteksta, odnosno zamjenjivost samo u određenom kontekstu.

Istraživanje je ponudilo i druge rezultate koji ističu dominaciju imeničkih sinonima u odnosu na glagolske i pridjevske sinonime, dok je prisustvo priložnih sinonima rjeđe. I uopće, sinonimija kao pojava obilježje je ne samo stvaralaštva Hamze Hume, odnosno književnog djela, već je prisutna i u standardnom jeziku te u jeziku svakodnevne komunikacije.

CITIRANI IZVORI

1. Humo, Hamza (1924), *Grad rima i ritmova*, Beograd, Raskrsnice
2. Humo, Hamza (1928), *Pod žrvnjem vremena*, Sarajevo, Prosveta
3. Humo, Hamza (1932), *Pripovetke*, Beograd, Grafički institut „Narodna misao” a. d.
4. Humo, Hamza (1927), *Grozdanin kikot*, Beograd, S. B. Cvijanovića
5. Humo, Hamza (1939), *Zgrada na ruševinama*, Beograd, Knjižare Radomira Čukovića
6. Humo, Hamza (1947), *Adem Čabrić*, Sarajevo, Svjetlost
7. Humo, Hamza (1951), *Tri svijeta*, Banja Luka, Glas
8. Humo, Hamza (1949), *Poema o Mostaru*, Sarajevo, Svjetlost

LITERATURA

1. Beruto, Gaetano (1994), *Semantika*, Zagreb, Antibarbarus
2. Čedić, Ibrahim, ur. (2007), *Rječnik bosanskog jezika*, Instituta za jezik, Sarajevo
3. Ćosić, Pavle i saradnici (2008), *Rečnik sinonima*, Kornet, Beograd
4. Dragičević, Rajna (2007), *Leksikologija srpskog jezika*, Zavod za udžbenike, Beograd
5. Gortan-Premk, Darinka (2004), *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
6. Kristal, Dejvid (1985), *Enciklopedijski rječnik*, preveli Ivan Klajn i Boris Hlebec, Nolit, Beograd

7. Petrović, Bernardina (2005), *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskome jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
8. Prčić, Tvrtko (1997), *Semantika i pragmatika reči*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad
9. Puriš, Bernisa (2015), *Žamor večernjaka u koščelama: Lingvostilistikom kroz Grozdanin kikat*, Institut za jezik, Sarajevo, 2015, str. 218.
10. Rečnik MS-MH (1967), *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*, Matica srpska – Matica Hrvatska, Novi Sad – Zagreb
11. Rečnik SANU (1959–2006): *Rečnik srpskohrvatskoga književnog i narodnog jezika*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd
12. Riđanović, Midhat (1998), *Jezik i njegova struktura*, Sarajevo, Šahinpašić
13. Samardžija, Marko (1995), *Leksikologija hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
14. Simeon, Rikard (1969), *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica hrvatska, Zagreb
15. Šipka, Danko (1998), *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Matica srpska, Novi Sad
16. Tafra, Branka (2005), *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb
17. Zgusta, Ladislav (1991), *Priručnik leksikografije*, Svjetlost, Sarajevo

SOME FORMS OF SYNONYMY IN THE LITERARY WORK OF HAMZA HUMO

Summary

This paper focuses on synonymy, a paradigmatic relation that deals with individual words within a context, and is based on the literary material of Hamza Humo. The first part of the paper presents the theoretical aspect of the analysis, which is constructed on eminent linguists' attitudes towards the mentioned problem. The second part of the paper is more focused on providing examples from the aforementioned corpus, which propose concretization and content richness of synonyms. The results have shown that synonymy as a lexical-semantic phenomenon has a special significance and may relate to the same term in the material world, such as *kafana – krčma* (pub – tavern), *džamlija – odaja* (glazed extension, e.g. wardrobe, cabinet – chambers) etc. The difference in the meaning of some lexemes depends on the individual perception, as well as the impact of emotion, social reality or some other semantic values that are essential in the process of decoding lexemes. At the same time, the distinctive examples of synonyms represent an exceptional contribution to lexicology based on the literary work of this Bosnian-Herzegovinian writer. In addition to specifying and referring to the specific features of these lexemes whose meaning is mainly confirmed in dictionaries, there are examples of lexemes, but in a small number, that are results of the writer's personal efforts.

Special emphasis is put on the grouping of synonyms, such as *vrat – šija* (neck – back of the neck), *zuriti – gledati* (stare – look), *kudrava – kovrdžasta* (kosa) (curly (hair), *kradom – krišom* (gledati) (stealth – glance), the criteria of meaning and use in terms of lexeme substitutability within the same context, as well as proving the thesis of the existence/ non-existence of true synonyms and, overall, the notion of absolute synonymy. Moreover, the synonymous pairs in the paper are also sorted according to the type of words they belong to.

Given that the analysis is based on lexical-semantic aspect, the chosen lexemes are observed within the context, because it is the context itself that gives the impression and makes each lexeme special. The

analysis of characteristic lexemes, i.e. synonymous pairs, created a depiction of the extent of use of this lexical layer. In other words, this paper deals not only with the notion on how synonymy is utilized within Hamza Hume's literary works, but also on its frequency in the standard language and the language of everyday communication, as well as its importance in the communication as a whole.

Keywords: synonymy, paradigmatic relations, words, context, communication

Adresa autora

Authors' address

Enisa Gološ

Pedagoški zavod Mostar

enisa64mostar@gmail.com